“KELAJAK O‘QITUVCHISI” NI TAYYORLASH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Musurmanov Raxmatilla
ChDPU “Umumiy pedagogika” kafedrasi professori v.b.,
pedagogika fanlari doktori (DSc)
r.musurmonov@cspu.uz

Annotatsiya: Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun zamonaviy talablarga javob beradigan mukammal tayyorgarlikka ega bo‘lgan o‘qituvchilarni (kelajak o‘qituvchisini) tayyorlash borasida Chirchiq davlat pedagogika universitetida olib borilayotgan ilmiy loyiha tadqiqotlari yuzasidan fikr yuritilib, yo‘l-yo‘riqlari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: kelajak o‘qituvchisi, ta’lim tizimi, modernizatsiya, kasbiy kompetensiyalar, pedagogik diagnostika, art pedagogika, laboratoriya, “Neyropedagogika”, neyropedagogik bilim va kompetensiya, xotirani faollashtirish, diqqatni markazlashtirish, integrativ mashg‘ulotlar.

Abstract: The article discusses and analyzes the guidelines of the scientific project research conducted at Chirchik State Pedagogical University on the preparation of highly qualified teachers (future teachers) for general secondary schools who meet modern requirements.

Keywords: Future teacher, education system, modernization, professional competencies, pedagogical diagnostics, art pedagogy, laboratory, "Neuropedagogy", neuropedagogical knowledge and competence, memory activation, concentration, integrative exercises.

Аннотация: В статье рассматриваются и анализируются методические указания по проведению научно-проектных исследований в Государственном педагогическом университете имени Чирчика по подготовке высококвалифицированных учителей (будущих учителей) для общеобразовательных средних школ, отвечающих современным требованиям.

Ключевые слова: Будущий учитель, система образования, модернизация, профессиональные компетенции, педагогическая диагностика, художественная педагогика, лаборатория, «Нейропедагогика», нейропедагогические знания и компетенции, активация памяти, концентрация, интегративные упражнения.

KIRISH

Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish maqsadida olib borilayotgan islohotlar, me’yoriy-huquqiy hujjatlarning yangilanishi, jamiyatning rivojlanishi murakkab, o‘zaro bog‘liq va shiddat bilan yangilanib borayotgan, intellektual jihatdan yuqori talab qo‘yadigan ta’lim muhitini shakllantirish ni talab etadi. Bu esa, o‘z navbatida, talabalardan bilimlarni chuqur egallash, mustaqil fikrlash, mas’uliyatli yondashuv va yuqori darajadagi ijtimoiy faollikni talab etadi. Bu borada milliy ta’lim tizimini dunyo ta’lim tizimiga integratsiyalash jarayonini takomillashtirish yuzasidan O‘zbekiston Respublikasi hukumati, maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Ma’lumki, umumiy o‘rta ta’lim maktablarida faoliyat olib borayotgan o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasi bugungi davr talabidan ortda qolmoqda. Jamiyat esa zamonaviy talablarga javob beradigan mukammal tayyorgarlikka ega bo‘lgan o‘qituvchilarni tayyorlashni

kun tartibiga qo‘ymoqda. Bu vazifa pedagog-o‘qituvchilarni tayyorlaydigan pedagogika Oliy ta’lim muassasalariga katta mas’uliyat yuklaydi.

METODOLOGIYA

Jumladan, Chirchiq davlat pedagogika universiteti professor-o‘qituvchilari bu borada ibratli ishlarni amalga oshirishga kirishganligi e’tiborga loyiq. Xususan, keng qamrovli ilmiy tadqiqot loyihasi sifatida “Pedagogik mahorat” laboratoriyasining tashkil etilganligi, mazkur laboratoriya ta’lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasini ta’minlovchi zamonaviy pedagogik muhitni yaratadi. Interaktiv texnologiyalar, trening zonalari hamda art pedagogika elementlari yordamida ta’lim faol, refleksiv va talaba markazli asosda tashkil etiladi.[1]

Laboratoriyada:

- bo‘lajak pedagoglarda kasbiy kompetensiyalar (pedagogik, metodik, kommunikativ, raqamli va kreativ)ni shakllantiradi;
- kompetensiyaviy yondashuv asosida dars mashg‘ulotlarini tashkil etish imkonini beradi;
- pedagogik diagnostika vositalari orqali talabalar bilimini shaffofli baholash va individual rivojlanish traektoriyasini aniqlashga xizmat qiladi;
- art pedagogika orqali ijodiy tafakkur, emotsional intellekt va estetik madaniyatni rivojlantiradi.

Natijada ta’lim sifati oshadi, bitiruvchilarning mehnat bozoriga moslashuvchanligi kuchayadi.Mazkur laboratoriya bo‘lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish hamda ta’lim jarayonini ilmiy asosda diagnostika qilishga yo‘naltirilgan zamonaviy ta’lim muhitidir. Laboratoriya integrativ yondashuv asosida tashkil etilib, nazariya va amaliyotning uzviyligini ta’minlaydi, shu bilan birga, ta'limda yangi standartlarni belgilaydi.

Pedagogik diagnostika zonasi ta’lim oluvchilarning bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarini baholash, o‘quv jarayonini monitoring qilish hamda natijalarni tahlil etishga xizmat qiladi.

Bunda:

- Samarali muloqot va o'zaro ta'sir qobiliyatini rivojlantirish.
- O'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish va xulosalar chiqarish.
- Innovatsion o'qitish metodlarini o'zlashtirish va tatbiq etish.
- Faol va interaktiv o'qitish usullarini o'zlashtirish.
- Onlayn platformalar va elektron kutubxonalardan samarali foydalanish.
- Multimedia va dinamik o'quv kontentini yaratish.

MUHOKAMA

Kompyuterlashtirilgan ish joylari va metodik burchak pedagogik fanlarni o‘qitishda zamonaviy metodlar, raqamli ta’lim resurslari va interaktiv o‘quv materiallaridan foydalanishga xizmat qiladi. Bu esa bo‘lajak pedagoglarda raqamli kompetensiya va axborot savodxonligini shakllantirishga zamin yaratadi, ularni kelajak ta'limiga tayyorlaydi.Art pedagogika hududi talabalarning ijodiy salohiyatini ochish, emotsional-psixologik holatini rivojlantirish hamda estetik didini shakllantirishga qaratilgan. San’at orqali ta’lim berish shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni ta’minlab, ta’limning gumanistik mohiyatini kuchaytiradi, har bir shaxsning o'ziga xosligini qadrlaydi.**“Kelajak o‘qituvchisi”** konsepsiyasi loyihasi doirasida “Neyropedagogika” yo‘nalishi dasturi ishlab chiqilgan bo‘lib, unda:

Zamonaviy ta’lim tizimi shiddat bilan o‘zgarib borayotgan jamiyat, raqamli muhit va inson ongi o‘rtasidagi murakkab aloqani hisobga olgan holda yangi pedagogik yondashuvlarni talab qilmoqda. Ana shunday innovatsion yo‘nalishlardan biri neyropedagogikadir. Neyropedagogika – bu miya faoliyati, kognitiv jarayonlar, his-tuyg‘ular va bilim o‘zlashtirish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganuvchi pedagogik yo‘nalish bo‘lib, ta’limni shaxsiy va samarali tashkil etishni maqsad qiladi.Kelajak o‘qituvchisi bu nafaqat fanni bilish, balki har bir o‘quvchining individual imkoniyatlari, bilish usullari, e’tibor va hissiy holatini hisobga olish orqali ta’limni individuallashtirishga qodir pedagogdir.[2]

Bu vazifani amalga oshirishda neyropedagogika markaziy o‘rin tutadi. U bilimni miyaga qanday samarali yetkazish, xotira, diqqat, tafakkur va his-tuyg‘ularni qanday faollashtirish mumkinligini ilmiy asoslangan tarzda tushuntiradi.Neyropedagogika kelajak ta’limida shaxsni anglash, tafakkurni faollashtirish va ichki motivatsiyani rivojlantirishning asosiy poydevoridir. Shu boisdan, “Kelajak o‘qituvchisi konsepsiyasi”da neyropedagogik bilim va kompetensiyalar alohida strategik yo‘nalish sifatida qaraladi. Mazkur dastur shu maqsadda ishlab chiqilmoqda.

Maqsadi va vazifalari.

Mazkur dasturning asosiy **maqsadi** kelajak o‘qituvchisida neyropedagogik bilim va kompetensiyalarni shakllantirish orqali ta’lim jarayonini shaxsga mos, ilmiy asoslangan va samarali tashkil etishni ta’minlashdan iborat. Bu orqali talabalarda bilish, hissiy va ijtimoiy qobiliyatlarni uyg‘un ravishda rivojlantirishga erishiladi.

vazifalari:

- neyropedagogika fani va uning ta’lim amaliyotidagi ahamiyatini o‘rgatish;
- bilish jarayonlari (xotira, diqqat, tafakkur, his-tuyg‘u)ni faollashtiruvchi usullarni amaliyotga joriy etish;
- individuallashtirilgan va miyaga moslashgan ta’lim muhitini yaratish ko‘nikmasini shakllantirish;
- talabalarda neyropsixologik rivojlanishni baholash va kuzatish instrumentlaridan foydalanishni o‘rgatish;
- vizual, verbal va kinestetik faollashtirish usullarini to‘g‘ri tanlash va qo‘llash qobiliyatini shakllantirish;
- neyroassotsiatsiyalar, refleksiya, empatiya va motivatsiyani kuchaytirishga qaratilgan mashg‘ulotlar ustida ishlash;
- neyropedagogikaga asoslangan dars ssenariylari, mashg‘ulotlar va faoliyat turlarini loyihalash va baholashni o‘rgatish.

Asosiy yo‘nalishlar va komponentlar.

Neyropedagogik dastur ta’lim jarayonida inson miyasi va ruhiy-emotsional holatini hisobga olgan holda shaxsga moslashuvchan, samarali o‘qitishni ta’minlaydigan quyidagi asosiy yo‘nalishlar va komponentlar asosida quriladi:

a) Vizual-verbal faollashtirish.O‘quv materialini yodda saqlash va tushunish jarayonini yengillashtiruvchi vizual (rasm, sxema, grafik) va verbal (so‘z, ifoda, til) stimullar orqali miyani faollashtirish. Bu usul neyron aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

b) Xotirani faollashtirish. Qisqa va uzoq muddatli xotirani rivojlantirishga yo‘naltirilgan mashqlar, mental xaritalar, assotsiatsiyali yodlash texnikalari. Bu bilimning mustahkam o‘zlashtirilishiga zamin yaratadi.

v) Diqqatni markazlashtirish.O‘quvchilarda diqqatni jamlash va uzoq vaqt saqlash ko‘nikmasini shakllantirish uchun miyaga mos interaktiv mashqlar va tayyorgarlik jarayonlarini yo‘lga qo‘yish.

g) Hissiy intellekt. Emotsional sezuvchanlikni, o‘z his-tuyg‘ularini idora qilish, boshqalar hissiyotini anglash va muloqotda empatiya namoyon etish qobiliyatini rivojlantirish.

d) Neyroassotsiatsiyalar. Yangi ma’lumotni oldingi bilimlar bilan uyg‘unlashtirish orqali chuqur va uzoq muddatli bilimni shakllantirish. Bunda ramzlar, mazmunli ifoda va metaforalardan keng foydalaniladi.

Dastur modullari. Neyropedagogik yondashuv asosida tuzilgan ushbu dastur tinglovchilarda nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni uyg‘un shaklda shakllantirishni maqsad qilgan. Har bir modul miyaning bilish jarayonlari, neyrofiziologik mexanizmlar va ta’lim amaliyotida ulardan foydalanish usullarini qamrab oladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, universitetda olib borilayotgan “Kelajak o‘qituvchisi” ni tayyorlash borasidagi innovatsion tadqiqotlar, yangilikka intilish, ta’limni rivojlangan mamlakatlar erishgan yutuqlarga tenglashtirish, jamiyat taraqqiyoti uchun yuksak tayyorgarlik va iqtidorga ega bo‘lgan professional pedagog kadrlar bilan ta’minlash professor-o‘qituvchilarning kechiktirib bo‘lmaydigan vazifalar hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni. — Toshkent, 2020 y.
2. Muhamedov G‘.I. Pedagogik ta’lim innovatsion klasteri: ehtiyoj, zarurat, natija // Xalq so‘zi. 2019-yil 15-fevral. http://xs.uz/uzkr/post.
3. Hasanboeva O., Yo‘ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 320 b.
4. Abduqudusov O. O‘quv muassasalarida ta’lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish muammolari –Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
5. G‘ulomov J.R. Neyropedagogikaning nazariy va amaliy jihatlari. Monografiya - Toshkent: TDPU, 2018.